

Драгић М. ЖИВОЈИНОВИЋ
Историјски институт
Београд

КАЛИНИК, ИГУМАН МАНАСТИРА ХИЛАНДАРА

За истраживаче српског средњег века питање хронологије хиландарских старешина половином XIV столећа представљало је, и још увек представља, велику тешкоћу. Из раздобља 1345/1355. поименично знамо девет особа које су обављале дужност игумана српске светогорске обитељи (Арсеније, Симеон, Кирил, Јевтимије, Калиник, Теодул, Јован, Сава, Доротеј). Недовољност изворних података, међутим, онемогућава да се њихова начелствовања прецизно омеђе, а ни њихов редослед није сасвим поуздано утврђен. Наша је жеља да бацимо извесно светло на наведену проблематику покушавајући да одредимо временске границе Калиниковог управљања Хиландаром.

Једини помен Калиника као хиландарског игумана налази се у грчкој простагми Стефана Душана за манастир Светог Јована Претече на Меникејској гори код Сера. Овај документ најпре је угледао светлост дана у прилично фрагментарном облику у едицији Александра Соловјева и Владимира Мошина, потом га је на исти начин преузео Андре Гију, да би недавно доживео потпуније издање у збирци аката Меникејског манастира коју је приредила Лиза Бену.¹ Како ова издања садрже међу собом неке битне разлике - пре свега када је реч о датовању - и потичу од различитих предложака, подробно ћемо анализовати свако од њих.

¹ А. Соловјев, В. Мошин, *Грчке њовеле српских владара*, Београд 1936, н° XLIII, 332-334 (= *Грчке њовеле*); А. Guillou, *Les archives de Saint-Jean-Prodrome sur le mont Ménécée*, Paris 1955, н° 41, 133 (= *Гију*); L. Bénou, *Le Codex B du monastère Saint-Jean-Prodrome (Serres) (XIIIe-XVe siècles)*, Paris 1998, н° 199, 393-394 (= *Codex B*).

Соловјев и Мошин располагали су тешко оштећеним одломком Душанове простагме кога је чинила једна недовршена реченица: $\text{\textsc{E}}\text{\textsc{p}}\text{\textsc{e}}\text{\textsc{i}}\text{\textsc{d}}^3 \text{\textsc{I}} \text{\textsc{g}}\text{\textsc{o}}\text{\textsc{d}}\text{\textsc{m}}\text{\textsc{e}}\text{\textsc{n}}\text{\textsc{o}}\text{\textsc{v}} \text{\textsc{t}}\text{\textsc{o}}\text{\textsc{v}} \text{\textsc{s}}\text{\textsc{e}}\text{\textsc{b}}\text{\textsc{a}}\text{\textsc{s}}\text{\textsc{m}}\text{\textsc{c}}\text{\textsc{h}}\text{\textsc{a}}\text{\textsc{v}} \text{\textsc{m}}\text{\textsc{o}}\text{\textsc{n}}\text{\textsc{o}}\text{\textsc{v}} \text{\textsc{t}}\text{\textsc{o}}\text{\textsc{\textsc{h}}} \text{\textsc{C}}\text{\textsc{e}}\text{\textsc{l}} \text{\textsc{a}}\text{\textsc{n}}\text{\textsc{d}}\text{\textsc{a}}\text{\textsc{r}}\text{\textsc{i}}\text{\textsc{o}}\text{\textsc{y}} \text{\textsc{k}}\text{\textsc{h}}\text{\textsc{o}}\text{\textsc{v}} \text{\textsc{K}}\text{\textsc{a}}\text{\textsc{l}} \text{\textsc{I}}\text{\textsc{z}}\text{\textsc{n}}\text{\textsc{i}}\text{\textsc{k}}\text{\textsc{o}}\text{\textsc{v}} \text{\textsc{k}}\text{\textsc{a}}\text{\textsc{l}}\text{\textsc{o}}\text{\textsc{a}}\text{\textsc{m}}\text{\textsc{o}}\text{\textsc{n}}\text{\textsc{a}}\text{\textsc{c}}\text{\textsc{o}}\text{\textsc{a}}\text{\textsc{t}}\text{\textsc{o}}\text{\textsc{\textsc{h}}} \text{\textsc{t}}\text{\textsc{i}}\text{\textsc{m}}\text{\textsc{o}}\text{\textsc{y}} \text{\textsc{P}}\text{\textsc{r}}\text{\textsc{o}}\text{\textsc{d}}\text{\textsc{r}}\text{\textsc{e}}\text{\textsc{m}}\text{\textsc{o}}\text{\textsc{y}} \text{\textsc{c}}\text{\textsc{n}}^2\text{\textsc{g}}\text{\textsc{g}}\text{\textsc{e}}\text{\textsc{i}}\text{\textsc{l}} \text{\textsc{a}}\text{\textsc{n}} \text{\textsc{e}}\text{\textsc{a}}\text{\textsc{v}} \text{\textsc{t}}^3\text{\textsc{n}} \text{\textsc{k}}\text{\textsc{r}}\text{\textsc{a}}\text{\textsc{l}}\text{\textsc{e}}\text{\textsc{t}}\text{\textsc{h}}\text{\textsc{t}}\text{\textsc{a}} \text{\textsc{m}}\text{\textsc{o}}\text{\textsc{y}} \text{\textsc{I}}\text{\textsc{t}}\text{\textsc{i}} \text{\textsc{k}}\text{\textsc{a}}\text{\textsc{t}}\text{\textsc{a}}\text{\textsc{d}}\text{\textsc{y}}\text{\textsc{n}}\text{\textsc{a}}\text{\textsc{s}}\text{\textsc{t}}\text{\textsc{e}}\text{\textsc{o}}\text{\textsc{n}}\text{\textsc{t}}\text{\textsc{a}}\text{\textsc{i}} \text{\textsc{p}}\text{\textsc{a}}\text{\textsc{r}}\text{\textsc{Y}} \text{\textsc{t}}\text{\textsc{o}}\text{\textsc{\textsc{h}}} \text{\textsc{e}}\text{\textsc{a}}\text{\textsc{v}} \text{\textsc{t}}\text{\textsc{e}} \text{\textsc{s}}\text{\textsc{a}}\text{\textsc{n}}\text{\textsc{d}}\text{\textsc{Y}}\text{\textsc{l}}\text{\textsc{i}}\text{\textsc{a}} \text{\textsc{f}}\text{\textsc{p}}\text{\textsc{e}}\text{\textsc{r}} \text{\textsc{c}}\text{\textsc{o}}\text{\textsc{y}}\text{\textsc{s}}\text{\textsc{i}}\text{\textsc{...}}^2$ Из ње се види да су игуман Калиник и меникејски монаси заједно обавестили *краља* о неприликама које им, због чамаца чија је локација остала непозната услед фрагментарности акта, ствара неутврђена личност. Како датум није сачуван издавачи су, на основу формулације „краљевство ми“, донели логички исправан закључак да простагму треба сместити у време између септембра и децембра 1345. године, јер из тог периода постоје још три краљевске простагме Стефана Душана везане за манастир Светог Јована Претече.³

Оригинал ове простагме није сачуван што, уосталом, важи за све познате документе из Меникејског манастира. Соловјев и Мошин објавили су је на основу преписа из рукописа н^Е 615 Народне библиотеке у Београду, тзв. „Ристићевог рукописа“, начињеног средином XIX века. Овај рукопис бројао је још осам грчких аката Стефана Душана (пет простагми и три хрисовуље) и 11 повеља византијских царева⁴, а поделио је судбину Библиотеке и њене непроцењиве писане баштине у априлском бомбардовању 1941. Иначе, рукопис н^Е 615 био је преписан из тзв. „кодекса А“

² *Грчке повеље*, н^о XLIII, 334, ред. 2-5.

³ Прва у низу је из септембра, индикта XIV (1345. година) за сам Меникејски манастир (уп. *Грчке повеље*, н^о I), а следе још две недатоване простагме које су се чувале у Меникејском архиву: манастиру Свете Анастасије код Зихне и кефалији Рајку (в. *Грчке повеље*, н^оs III и IV), а које су обнародоване пре Душановог проглашења за цара крајем 1345. Иако *Гију*, н^о 41, 133, помера крајњу границу свих недатованих грчких краљевских аката на април 1346, тј. на време крунисања, сматрамо то неоправданим јер већ из јануара те године постоји хрисовуља на грчком језику за манастир Ивирон са царском титулом (уп. *Грчке повеље*, н^о VI, 38–40; *Archives de l'Athos XIX. Actes d'Ivion IV*, édition diplomatique par J. Lefort, H. Oikonomidés, D. Papachryssanthou, V. Kravari, avec la collaboration d' H. Métrévéli, Paris 1995, н^о 89, 115–116 Ш= *Ивирон ИВЋ*).

⁴ О рукопису н^о 615 Народне библиотеке и историјату докумената из Меникејског архива в. детаљно у *Грчке повеље*, XXVII–LV; A. Soloviev, *Encore un recueil de diplômes grecs de Menoikeon*, Byzantion XI (1936) 59–80 (= *Menoikeon*).

(познатог још као „криторски кодекс“), сачињеног у годинама између 1344. и 1352⁵, у коме су се налазили најважнији документи Меникејског манастира: на првом месту манастирски устав кога је 1324. потврдио митрополит Зихне, а потом и 10 основних хрисовуља и две проста-гме византијских владара, сигилион васељенског патријарха Исаије, као и златопечатна повеља краља Стефана Душана из октобра 1345. године.⁶

За нашу причу од изузетне је важности постојање још једног зборника аката обитељи Јована Претече на Меникејској гори, тзв. „кодекса Б“, започетог око 1356. и продужаваног до 1800. године, у коме су се налазили бројни приватноправни документи, али и преписи извесних владарских хрисовуља и простагми, као и судских одлука и патријаршијских сигилиона.⁷

Дуго времена су се оба кодекса, А и Б, сматрали заувек изгубљеним за науку. Наиме, крајем I светског рата бугарске оружане снаге опљачкале су манастирску ризницу и чак, према сведочењу грчких монаха, спалиле рукописе.⁸ Истраживања Франца

⁵ F. Dölger, *Die Urkunden des Johannes–Prodromos–Klosters bei Serrai*, Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch–historische abteilung, Jahrgang 1935, Heft 9, München 1935, 5, нап. 1 (= *Urkunden*), каже: „вероватно 1344“; док *Гују*, 18, тврди: „између 1345. и 1352“.

⁶ *Грчке њовеље*, XXVII, LI; *Menoikeon*, 74; *Urkunden*, 5, нап. 1. Према Делгеровом суду, кодекс А представљао је званичну збирку манастирских повеља, тј. веродостојан дипломатар. О Душановој хрисовуљи в. нап. 13 нашег рада. Потпун списак докумената који сачињавају овај картулар в. у I. Dujčev, *L'ancien cartulaire A du monastère de Saint–Jean–Prodrome sur le mont Ménécée*, ZRVI 6 (1960) 176–181; *Cartulary A of the Saint John Prodromos Monastery*. Facsimile edition with an introduction by Ivan Dujčev, London 1972, iii (= Дужчев, *Cartulary A*).

⁷ *Грчке њовеље*, LI; *Menoikeon*, 74–75; *Urkunden*, 5, нап. 1. Упоређивањем садржаја оба манастирска картулара са инвентаром спаљеног рукописа n° 615 Народне библиотеке у Београду, намеће се закључак да су акти Стефана Душана, изузимајући хрисовуљу из октобра 1345, преписани из кодекса Б, будући да се не налазе у кодексу А. Што се фрагмента простагме упућене Калинику тиче, нема га ни у једном од ових картулара, а о његовом предлошку биће речи у даљем излагању.

⁸ *Грчке њовеље*, LI, нап. 2; *Menoikeon*, 74. Соловјев је, додуше, био прилично уздржан према монашким тврдњама о паљевини и запитао се: „Није ли то опет њихов обичан изговор и неће ли, ипак, зборници бити пронађени једног дана у Бугарској или у Грчкој?“ (*Грчке њовеље*, loc. cit.).

Делгера показала су да су Бугари рукописе из манастира однели у Софију. У складу са одредбама мировног уговора из Неџа, извесна грађа враћена је грчкој страни 1924. године, али се у њој нису налазили кодекси. Приликом посете бугарској престоници 1934. Делгеру је потврђено да никаквих меникејских повеља, ма у ком облику, никада није било у Софији. Шта се онда десило са кодексима? - питао се он и закључио да су вероватно нестали у ратном вртлогу приликом транспорта.⁹

Срећом, испоставило се да је Делгер био обманут, јер је 1957. бугарски византолог Иван Дујчев пронашао картулар А у Универзитетској библиотеци у Прагу¹⁰, а 15 година касније и приредио његово фототипско издање.¹¹ Крајем девете декаде прошлог столећа кодекс Б ненадано се појавио у Центру за словенско-византијске студије у Софији (сигнатура рукописа Д.80), који носи име проналазача старијег меникејског картулара.¹² Светлост дана угледао је 1998. године у париском издању Лизе Бену, захваљујући чему је до нас дошла много потпунија верзија Душанове простагме у којој се помиње хиландарски игуман Калиник.¹³

Будући да ова простагма приповеда понешто другачију причу у односу на оно што нам је познато из одломка који су објавили Соловјев и Мошин, најпре ћемо дати превод текста из кодекса Б и указати на разлике које постоје у поређењу са Ристићевим рукописом.

⁹ *Urkunden*, 4–6.

¹⁰ I. Дујчев, *Ле царџуларе А ду монастиѐре де Саинџи-Жан-Прогроме сур ле монџи Мѐнѐџѐе рѐџроувѐ*, *Ревуе дес ѐтудес бџзантинес ЦВИ* (1958) 169-171; *идем*, *Л'анџиен царџуларе А*, 171-186; *идем*, *Царџуларџ А*, и-ив. Сигнатура рукописа је МС. ЦЦВ-Ц-9 (605).

¹¹ Дујчев, *Царџуларџ А*.

¹² Уп. А. Гуиллоу, *Ле Цогеџ Б ду монастиѐре Саинџи-Жан-Прогроме (Серрѐс)*. *Ун мѐмориал џоур л'хистџоире мѐдиѐвале ѐџи модерне де ла Маџѐдоине (ЦИИИе-ЦИЦе с.)*, *СУММЕИКТА* 9 (1994) 219-238; А. Гуиллоу, Л. Мавроматис, Л. Бѐноу, П. Одорицо, *Ле царџуларе Б ду монастиѐре Саинџи-Жан-Прогроме ау монџи Мѐнѐџѐе (Серрѐс)*. *Рѐџесџџес*, *Бџзантион ЛЦВ* (1995) 196-239.

¹³ *Цогеџ Б*, нѐ 199, 393-394. Поред ове простагме, у кодексу Б сачуване су готово све повеље Стефана Душана Меникејском манастиру (уп. н^{ос} 48, 49, 139, 156, 157, 176 и 217) познате из едиције Соловјева и Мошина (Грчке повеље, н^{ос} X, XXIV, IV, III, XXIII, XXVII и I), са изузетком краљевске хрисовуље из октобра 1345. године (*ибид.*, н^о II), која се налази у кодексу

*** † Друџа ѡпросѡаџма цара кир-Сѡефана о ѡраву на риболов и чамцима †

† Иџумане часноѡ манасѡиира Хиландара кир-Калиниче¹⁴, монаси часноѡ Преѡечече обавесѡише царсѡиво ми¹⁵ да их ѡи уџнеѡаваши¹⁶ збоѡ чамаца које имају у Ш...±20...Ѣ, али царсѡиву ми ови монаси часноѡ манасѡиира Преѡечече Ш...±48...Ѣ да оно шѡо им ѡо закону ѡриѡада у мѡѡоу Есфажмену, заједно са рибњацима и водоваџама у њему и Ш...±15...Ѣ њеѡовим насељеницима. Збоѡ ѡоѡа

*** Желимо да се захвалимо госпођи Мирјани Живојиновић, научном саветнику Византолошког института САНУ, и госпођици Драгани Кунчер, истраживачу Историјског института у Београду, на корисним сугестијама и љубазној помоћи приликом превођења текста простагме на српски језик.

¹⁴ У одломку из рукописа н° 615 (*Грчке ѡвеле*, н° XLIII, 334, ред. 2-3) именице „игуман“, „кир“ и „Калиник“ стоје у номинативу, а не вокативу, док текст почиње речју „пошто“ (*reid*³), па одатле превод Соловјева и Мошина: „Пошто су игуман часне обитељи Хиландара и монаси часног Претече...“ (*ибид.*, 335). Занимљиво је да је преписивач рукописа н° 615 прецртао *reid*³ и све номинативе исправио у вокатив, међутим издавачи се нису обазирали на то, сматрајући да облици у вокативу само подражавају почетак простагме за кефалију Рајка која се налазила на истој страни Ристићевог манускрипта (*ибид.*, 332-333; о Рајковој простагми в. *ибид.*, н° ИВ, 22-23; *Меноикеон*, н° ЦИЦ, 67; А. Соловиев, *Лес дѡѡлмес ѓреѡс де Меноикеон аѡѡѡрибуѡс ауѡ соуверанѡс бѡзанѡѡѡс еѡѡ сербѡс*, Бѡзантион ИЦ (1934) н° 22, 311; *Гију*, н° 37, 120-121).

¹⁵ *Codex B*, н° 199, 393–394, ред 3, каже: *ѡн²ggeil an eѡ t³n kral ѢthtѢ моу*; тј. *обавесѡише краљевсѡо ми*, но пошто се, из напомене, види (*ибид.*, 394, нап. 373) да је на том месту текст оштећен и реконструисан на основу претходног издања (*Гију*, н° 41, 133) које се темељи на фрагменту Соловјева и Мошина (*Грчке ѡвеле*, н° XLIII, 334), а да се, потом, доследно јавља израз *basil^aѡа моу* (*Codex B*, н° 199, 394, ред. 3, 10, 11; у 6. реду је извршена правилна реконструкција употребом царске титуле), јасно је да се и овде ради о „царству“, а не „краљевству“.

¹⁶ Дословно: „да су угњетени од тебе“ (*Ѣti katadynasteѡontai parѢ soy*; в. *Codex B*, н° 199, 394, ред. 3). Соловјев и Мошин (*Грчке ѡвеле*, н° XLIII, 334, ред 5) су у рукопису н° 615 прочитали *toѢ* (генитив једнине мушког и средњег рода члана), уместо *soy* (генитив ненаглашеног облика личне заменице за друго лице једнине) и закључили да се члан односи на непознату личност (у свом издању, иза *toѢ* ставили су знак питања), из неког разлога испуштену из текста, која меникејским монасима ствара неприлике због њихових чамаца.

царсѣво ми жели и наређује да се одсада оканеш ѿих осам чамаца и да их овај манастир Претеча држи неузнемиравано и неомейано. Ако си ѿи већ усѣо да одеш Ш...±б...Ѣ, враѣи се и ѿо без икаквоѡ објашњавања и изговарања. Али, ако случајно имаи неку ѣримедбу ѿоводом ѿоѡа, дођи ѣред царсѣво ми на суд. Посѣуѣи, дакле, без одлагања онако како наређује ова ѣросѣаѡма царсѣва ми† Имала је и ѿѡѣѣис црвеним словима: у месецу јануару, индикѣа ѣрвоѡ†

Из едисије Соловјева и Мошина сазнајемо да меникејски монаси, уз посредовање хиландарског игумана, траже од српског владара заштиту својих права.¹⁷ Фрагментарност документа спречава нас да откријемо о каквом нарушавању привилегија се ради (осим да је то везано за неке чамце и канале за наводњавање)¹⁸, ко злоставља братственике Претечине обитељи и шта је Стефан Душан предузео поводом тога. Насупрот томе, верзија из кодекса Б недвосмислено именује Калиника, старешину српског манастира на Светој гори, као особу која је узурпирала осам меникејских чамаца, смештених у близини њиховог метоха Есфагмена¹⁹, налаже му да без оклевања врати пловила грчким монасима и престане да их узнемирава. Битну

¹⁷ Није без интереса да се напомене како је Соловјев приликом првог бављења овим документом био на правом трагу, истакавши да га је Стефан Душан упутио старешини српског манастира „несумњиво зато да би разрешио изванредан спор између меникејских и хиландарских монаха“ (*Menoikeon*, 68).

¹⁸ Документ је насловљен као: %Eteron prĕstagma toŃ basil^awv (!) kyroŃ Stef^ŷnoy. PerĀtān aŃl ak^zwn (kaĀ) tān sandal^zwn (*Грчке ѿовеле*, н° XLIII, 334, ред 1).

¹⁹ Реч је о добро познатом метоху, смештеном 15-так km на југоисток од самог манастира, 5 km на север од Тахинског језера (Струмине утоке и истоке), око 3 km источно од реке Какаре која се улива у поменуто језеро и мање од 30 km северозападно од ушћа Струме у Егејско море (в. карту у *Гују*, 6-7). У марту 1305. монаси Светог Јована Претече постали су власници једног дела Есфагмена, пошто су га добили на поклон од властелина Симеона Мадаритиса који је, затим, у јануару 1310. продао манастиру и преостали део тог поседа (*Codex B*, н°s 19–20, 55–61). Меникејско власништво потврдио је Андроник II простагмом из септембра 1317. (*ibid.*, н° 25, 70–71), а метох је, заједно са рибњацима, водовађама, чамцима за пецање и свим правима, споменут као део имања Претечине обитељи у хрисовуљи истог владара из јуна 1321, која је издата на интервенцију његове ћерке и зета, краљице Симониде и краља Милутина, и чије је жеље на византијски двор пренео

разлику у односу на одломак из Ристићевог рукописа чине доследна употреба царске титулатуре и датовање менелогемом (јануар, I индикт). Прва чињеница наводи на помисао да треба кориговати време настанка исправе које су предложили Соловјев и Мошин и померити га у епоху Душановог царевања.²⁰ У комбинацији са податком о индикту и месецу, пошто једини први индикт из времена када је Стефан Душан носио највишу владарску титулу одговара периоду 1. IX 1347. - 31. VIII 1348, добијамо јануар 1348. године као једини могући датум издавања простагме.²¹ Из тога би следило да се једини помен Калиника као првог човека Хиландара не односи на раздобље с краја 1345. године, већ на сам почетак 1348.

Ипак, чињеница да поседујемо две верзије овог документа, где се у првој, фрагментарној, јавља краљевска титула, а у другој царски наслов и менелогем, спречава нас да се, без претходног разматрања ближих појединости, одлучимо за једно од могућих хронолошких решења.

Помен краљевског звања у верзији из рукописа н^о 615 Народне библиотеке не треба олако одбацивати само зато што датум из кодекса Б указује на епоху царства. Како се простагма датује само месецом и индиктом, много је већа вероватноћа да се погрешно

хиландарски игуман Гервасије (*ibid.*, н^о 190, 374, ред. 1-10, 15-18). За владе Андроника III манастир је због Есфагмена имао неприлика са Мадаритисовим синовцем Ризиномом и, напослетку, добио царску простагму која је овоме наређивала да више не омета монахе у њиховом поседу (*ibid.*, н^оs 21–22, 62–65). У Душановој краљевској хрисовуљи из октобра 1345. спомиње се као део меникејског поседа и есфагменски метох са рибњацима, каналима за наводњавање и чамцима (уп. *Грчке ѿвеле*, н^о II, 12, ред. 81-84).

²⁰ За цара се прогласио крајем 1345, док је крунисан на Васкрс 1346. године (в. *Историја српског народа*, I, Београд 1981, 541-544 (С. Ђирковић - Р. Михаљчић)). Прва забележена Душанова царска хрисовуља на грчком језику је из јануара 1346. (в. нап. 3), док прва простагма потиче из априла исте године (вероватно издата на крунидбеном сабору у Скопљу) и упућена је властелину Ђорђу Фокопулу (F. Miklosich, J. Müller, *Acta et diplomata graeca medii aevi sacra et profana*, V, Vindobonae 1887, н^о XXXI, 129–130; С. Новаковић, *Законски сѿоменици српских држава средњега века*, СКА, Посебна издања, књ. XXXVII, Београд 1912, 304 (= Зак. спом.); *Грчке ѿвеле*, н^о X, 74; *Гију*, н^о 42, 135; *Codex B*, н^о 48, 102-103).

²¹ Сличан је закључак и Лизе Бену (*Codex B*, 393, нап. 372), иако у заглављу публикованог документа преноси само менелогем и датује га крајње широко - XIV веком (*ibid.*).

у индикцијској бројци него да се омашком напише *kral Ēthtÿ* уместо *basil^aian*. Документ из картулара Б, међутим, поседује унутрашњу конзистентност будући да се у њему најдоследније употребљава царска терминологија. Остаје да се види како је дошло до коришћења краљевске титуле у одломку из Ристићевог рукописа.

Већ смо рекли да је овај вредни манускрипт, нажалост, страдао у пожару Народне библиотеке 1941. и да зато сва обавештења о њему црпемо из литературе, пре свега из исказа Соловјева и Мошина.²² Одломак се налазио на 31. страни рукописа, испод преписа краљевске простагме Стефана Душана кефалији Рајку.²³ После фрагмента следила је примедба преписивача: „Од ове две хрисовуље прва има превод сасвим неразумљив и са врло много празнина, а друга, како изгледа, сасвим је упропашћена“.²⁴ Пореди верзију простагме за кефалију Рајка из кодекса Б²⁵, са оном коју су објавили Соловјев и Мошин²⁶, углавном наслањајући се на рукопис н^o 615,²⁷ види се да ни ова простагма, баш као ни фрагмент документа намењеног Калинику, није у Ристићев рукопис доспела из старог манастирског картулара Б.²⁸ Одакле се онда појавила? Соловјев је сматрао да се радило о оштећеном и тешко разумљивом оригиналном

²² В. нап. 4 овог рада.

²³ *Грчке ѿвелеѣ*, н^o XLIII, 332–335; *Menoikeon*, н^{os} XIX–XX, 67–68.

²⁴ *Грчке ѿвелеѣ*, 335.

²⁵ *Codex B*, н^o 139, 238–239.

²⁶ *Грчке ѿвелеѣ*, н^o IV, 24–26.

²⁷ На странама 94–96, 133 и 134–136 изгорелог рукописа н^o 96 Народне библиотеке у Београду, кога је 1856. сачинио меникејски монах Георгије Јоанидис, постојала су још три преписа Рајкове простагме (уп. *Menoikeon*, 59, 67; А. Soloviev, *Les diplômes grecs de Menoikeon*, 311, 313). Први од њих објављен је у Т. Флоринскій, *Памятники законодательной деятельности Душана, царя Сербов и Греков. Хрисовулы. Сербскій законник. Сборники Византийских законов*, Киевъ 1888, приложение н^o VIII, а# 216. Будући да је верзија из манускрипта н^o 615 са најмање лакуна, Соловјев и Мошин узели су је за подлогу свог издања, дајући у критичком апарату и варијанте из рукописа н^o 96.

²⁸ У простагми се опширно говори о епископу Ферема кога Ристићев рукопис назива Кипријаном, док његово име недостаје у кодексу Б (уп. *Codex B*, н^o 139, 238, ред 3). Поред тога, у кодексу Б има и једне веће лакуне - због оштећења недостаје крај 8. и читав 9. ред (*ibid.*, 238, ред. 8–9), која не постоји у рукопису н^o 615 (в. *Грчке ѿвелеѣ*, н^o IV, 24, ред. 11–12).

²⁹ *Menoikeon*, 67.

акту.²⁹ С обзиром на то да није познат ниједан оригиналан документ из Меникејског архива, тешко је верификовати такву претпоставку, али је неспорно да су се на истој страници Ристићевог манускрипта нашле верзије двеју простагми независне од њихових других копија.³⁰ Између њих постоји и структурна сличност. Обе простагме познају две врсте дестинатара: непосредне, којима се исправа директно обраћа, у вокативу³¹, наредбодавним тоном (кефалија Рајко, игуман Калиник); и посредне, којима су, делатношћу непосредних дестинатара, узурпирана извесна права (епископ Ферема, манастир Светог Јована Претече), на чије тражење и у чију корист настају акта. Поред тога, оштећени припадају грчком етносу, док су кефалија и игуман Срби, па ове исправе сведоче и о томе како је Стефан Душан осетљив на неправду која погађа његове поданике Ромеје. Вероватно су због те структурне блискости преписане на исто место у рукопису н^о 615, било да је то учињено са оригиналних документа-

³⁰ Ваља указати на примедбу коју поводом Рајкове простагме даје *Гију*, н^о 37, 120–121. Он износи претпоставку да верзија из рукописа н^о 615 потиче из истог извора као и копија из манускрипта н^о 96, с том разликом што се преписивач Ристићевог рукописа потрудио да најпре схвати оно што је прочитао и што је поједине празнине попуњавао речима из модерног грчког језика. Зато у свом издању (*ibid.*, 121-122) покушава да се, што је више могуће, држи текста из рукописа н^о 96. Изражава, такође, сумњу да је постојао препис ове простагме у кодексу Б Меникејског манастира (*ibid.*, 120).

³¹ На јединственост адресе из простагме за кефалију Рајка указао је V. Mošin, *Gab es unter den serbischen Herrschern des Mittelalters eine griechische Hofkanzlei?*, Archiv für Urkundenforschung XIII (1935) 187. Мошину је промакла истоветна инскрипција у фрагменту из рукописа н^о 615, несумњиво зато што је сматрао да је исправан облик у номинативу, а не вокативу. Иначе, оваква инскрипција сасвим је нормална у византијским простагмама које се упућују државним чиновницима (в. Г. Острогорски, *Проспагме српских владара*, Прилози КЈИФ XXXIV (1968) 257).

³² Не чини се превише вероватним да су од свих оригиналних аката из Меникејског архива половином XIX века биле сачуване само две простагме Стефана Душана - документи који нипошто нису били најзначајнији за манастир.

³³ Већ је истакнуто да тај предлог никако није могао да буде картулар Б. Поред наведених разлога, додали бисмо још и то да су у манастирском картулару ови документи прилично међусобно удаљени. Наиме, кодекс Б сачињавају два главна дела: први, где су акта ређана посебно за сваки метох по, не сасвим строгом, хронолошком начелу; и други, где је дато шест хрисовуља Андроника II и његовог унука Андроника III и 22 простагме, од којих неке

та³², било са неке друге врсте заједничког предлошка³³ (што нама делује као прихватљивија могућност). У сваком случају, неспорно је да је тај предлошак био тешко оштећен.³⁴ Отуда и могућност да је преписивач по аутоматизму попунио лакуну у другој простагми, намењеној Калинику, краљевском титулом која се јавља у акту за кефалију Рајка.

С друге стране, и поред тога што се у простагми из кодекса Б доследно користи царска титула, неопходно је да се истражи како стоје ствари са бројем који означава индикт у том документу. Први индикт у простагми за Калиника означен је бројчаним симболом а§³⁵. Слична је ситуација и са другим Душановим исправама из кодекса Б - свуда је индикт написан бројевима. Тако у простагмама за Меникејски манастир из септембра 1345. и за властелина Ђорђа Фокопула из априла 1346. имамо id§ као ознаку XIV индикта³⁶; у простагми за манастир Свете Анастасије из фебруара и хрисовуљи за поменутог Фокопула из маја 1352. године стоји е§ (V индикт)³⁷. Насупрот пракси из кодекса Б, краљевска простагма из октобра 1345, сачувана у картулару А, бележи словима (tessareskaidekÿthv) XIV индикт.³⁸ Судаћи према обавештењима која нам пружа Соловјев, тако је рађено и у спаљеном рукопису нЕ 615 Народне Библиотеке у Београду - у свих пет наведених исправа Стефана Душана индикци-

претходно нису биле познате (А. Guillou, *Le Cogeц B du monastère Saint-Jean-Prodrôme*, 220–221, 223). Простагма за кефалију Рајка налази се у првом делу картулара, на 113. страни (*Codex B*, n° 139, 238), у оквиру серије исправа о Богородичином манастиру у Трилису кога је епископ Ферема покљонио Претечиной обитељи (*ibid.*, n°s 133–138 i n°s 140–141), док је простагма за игумана Калиника смештена у другом делу кодекса, на странама 196–197 (*ibid.*, n° 199, 393).

³⁴ У прилог томе сведочи и чињеница да преписивач није могао да распозна у ком падежу почиње простагма упућена Калинику. Најпре се одлучио за номинатив, а потом се предомислио и одабрао вокатив (в. нап. 14).

³⁵ *Codex B*, n° 199, 394, ред 12.

³⁶ *Ibid.*, n° 217, 420, ред 15 (Меникејски манастир); n° 48, 103, ред 16 (Фокопул).

³⁷ *Codex B*, n° 157, 273, ред 18 (Света Анастасија); n° 49, 104, ред 23 (Фокопул).

³⁸ Дујчев, *Cartulary A*, 247.

³⁹ *Menoikeon*, 62–64, n° I (октобар 1345, XIV инд. = $\hat{\text{A}}\text{ndikti}\hat{\text{a}}\text{nov tessareskaide-kÿthv}$), n° III (мај 1352, V инд. = $\text{m}^{\circ}\text{na } \hat{\text{A}}\text{o}\hat{\text{O}}\text{nion } \text{Шsic!}\text{Г t}^{\circ}\text{v nistam}^{\text{a}}\text{niv kt}^{\circ}\text{v } \text{Шsic!}\text{Г } \hat{\text{A}}\text{nd.}$), n° IV (септембар 1345, XIV инд. = $\hat{\text{A}}\text{ndikti}\hat{\text{a}}\text{nov tetÿrthv } \text{Шsic!}\text{Г}$), n° VI (фебруар 1352, V инд. = $\hat{\text{A}}\text{ndikti}\hat{\text{a}}\text{nov p}^{\text{a}}\text{mpthv}$), n° VII (април 1346, XIV инд. = $\hat{\text{A}}\text{ndikti}\hat{\text{a}}\text{nov dekÿthv tetÿrthv}$).

јске бројке написане су словима, а ваља истаћи да су ту начињене извесне омашке.³⁹

Начин на који су писани индикти у кодексу Б сведочи о својој поузданости и доследности. Претпоставимо ли, пак, да је индикт у Калиниковој простагми означен погрешним бројем, дужност нам је да на разуман начин објаснимо како је могло доћи до грешке. Најприхватљивије објашњење било би да је документ обнародован XI (ia\$) индикта, а да је особа која је преписивала простагму у картулар „прогутала“ цифру десетица и тако ia\$ претворила у a\$ Појаве такве природе далеко су од неубичајених, а могле су се срести и у копијама Душанових аката из Ристићевог рукописа.⁴⁰ Једанаести индикт за владавине Стефана Душана, међутим, одговара једино 6851. години од стварања света, тј. временском раздобљу 1. IX 1342. - 31. VIII 1343. Српски владар у то доба још увек носи наслов краља, што је у најоштријој супротности са експлицитном употребом царске титуле у простагми. Одатле се лако закључује да исправа никако није могла да буде издата XI индикта, већ да треба одабрати бројку која ће одговарати времену Душановог царевања. У ту сврху могу да послуже индикти од XIV (id\$) закључно са IX (q\$). Много је теже, ипак, убедљиво показати каквим је обртом неки од тих бројева (id\$ ie\$ b\$ g\$ d\$ e\$ v\$ z\$ h\$ q\$) постао a\$ Зато нам се и чини да не постоје ваљани разлози због којих би се оспоравала валидност првог индикта и тражило неко хронолошко решење које би датум издавања ове простагме сместило у јануар неке друге, а не 1348. године.

У јануару 1348. српски цар проводи шести месец свог боравка, (који ће се протегнути до априла) на Светој Гори, где је са породицом стигао у августу 1347. тражећи сигурно уточиште од велике

⁴⁰ *Menoikeon*, 63, n° IV.

⁴¹ G. Soulis, *Tsar Stephen Dušan and Mount Athos*, Harvard Slavic Studies II (1954) 130, нап. 17; Г. Острогорски, *Серска област њосле Душанове смрти*, Посебна издања Византолошког института, књ. 9, Београд 1965, 108 (и у: *Византија и Словени*, Сабрана дела, књ. IV, Београд 1970, 566); М. Živojinović, *De nouveau sur le séjour de l'empereur Dušan à l'АѠихос (А Ѡројос d'une nouvelle publication: Actes de Lavra IV)*, ЗРВИ 21 (1982) 123-124; Д. Кораћ, *СветѠа Гора Ѡод срѠском влашћу (1345-1371)*, ЗРВИ 31 (1992) 118-119; Ђ. Трифуновић, *Цар Душан о свом боравку на СветѠој Гори*, Источник 31-31 (1999) 18, 20.

најезде „црне смрти“ која пустоши Европу.⁴¹ Душаново бављење у монашкој републици резултовало је, између осталог, издавањем четири хрисовуље на грчком⁴² и једне на српском језику.⁴³ Привремено пребивање на Атону пружило је владару прилику да хиландарском игуману непосредно уручи простагму којом му се забрањује да узнемирава меникејске монахе у њиховом поседу. Да су права Претечиногог манастира на метох Есфагмен и риболов у његовој околини била добро позната Стефану Душану сведочи и његова хрисовуља из октобра 1345. у којој их је потврдио.⁴⁴ Уосталом, из саме простагме се види да су братственици обитељи крај Сера поднели цару доказе о својим власничким правима. Међу тим доказима се, нема никакве сумње у то, налазила и Душанова златопечатна повеља издата у време када је он још био краљ.

Остаје непознаница када су меникејски монаси дошли код

⁴² За манастире Филотеј (септембар 1347; изд.: В. Кравари, Ноувеауц доцументс ду монастѳре Пхилотхѳоу, Травауц ет мѳмоирес, 10, Парис, нѳ 4, 307-308), Есфигмен (децембар 1347; изд.: Т. Флоринскиј, *Афонске акты и фотографическе снимки сѳ нихѳ в собранияхѳ П. И. Севастѳянова*, Санкт Петербургѳ 1880, 85-86 (= *Аф. акты*); L. Petit, W. Regel, *Actes d'Esphigmѳnou*, Византијскиј временник, приложение кѳ XII тому, С. Петербургѳ 1906, нѳ XIII, 29-30; *Зак. сѳом.*, 539-540; *Грчке ѳовеље*, нѳ XV, 112-114; *Арѳивес де л'Атхос ВИ. Аѳѳес д'Есѳхиѳмѳноу, ѳдитион диѳломатиѳље пар Ј. Лефорѳи*, нѳ 23, 146-147 Ш= *Есѳхиѳмѳноуѳ*), Лавру (децембар 1347; изд.: *Аф. акты*, 98-100; *Зак. спом.*, 491-493; *Грчке ѳовеље*, нѳ XVI, 118-122; *Archives de l'Athos X. Actes de Lavra III (de 1329 à 1500)*, ѳдитион диѳломатиѳље пар П. Лемерле, А. Гуиллоу, Н. Сворнос, Д. Папацхрѳссантоу, Парис 1979, нѳ 128, 37-39) и Ватопед (април 1348; изд.: *ṢArkŸdiov Batop^adinov, #Agioreitikѳ ṢAnŸl ekta k toy ĆrceŸoy t^ov mon^ov BatopedŸoy, GrhgĒriov Ÿ Pal amŸv III (Qessal onŸkh 1919)*, нѳ 27, 218-221; М. Гоѳдав, *Byzantiakѳ ggrafa t^ov n ṢA\w ĒerŸv mon^ov BatopedŸoy*, *EEBS* 3 (1926) 234-237; М. Lascaris, *Actes serbes de Vatopedi*, *Byzantinoslavica* 6 (1935) 174-177 (нѳ 2); *Грчке ѳовеље*, нѳ XVIII, 140-146).

⁴³ Хиландар добија село Потолоино у долини Струме. Изд.: *Зак. сѳом.*, 424; А. Соловѳев, *Одабрани сѳоменици срѳскоѳ ѳрава од XII до XV века*, Београд 1926, нѳ 66, 132-135. Из онога што сама хрисовуља каже: **И записа се и оѳтврѳди вѳ Хиландарѳ. Вѳ лѳто 6856 индиктиона 1** (А. Соловѳев, *Одабрани сѳоменици*, нѳ 66, 135), следи да је настала на Светој Гори између јесени 1347. и пролећа 1348. године.

⁴⁴ *metĒcion toŸ Ṣesfagm^anoy metѳ tѳn n aŸti, bibarŸwn kaĀ aŸl akŸwn kaĀ sandalŸwn, tѳn te proskaqhm^anwn aŸtoŸ, t^ov g^ov kaĀ tѳn n l l wn dikaŸwn*

цара са својим притужбама на игумана Калиника. Вероватно се то одиграло не много пре издавања простагме, дакле, за време Душановог боравка на Светој Гори. У простагми за кефалију Рајка владар наређује да се тај документ уручи епископу Ферема „за сигурност“ (εἰς ἰσχυρίαν).⁴⁵ Такве напомене нема у овој простагми зато што је она, наше је мишљење, обнародована у два примерка, по једном за сваку од супротстављених страна. Следећи аналогију да су све познате исправе српских владара за Хиландар издаване на српско-словенском, сматрамо да је такав случај био и са простагмом за игумана Калиника. То што она није сачувана у Хиландарском архиву тешко да може представљати изненађење, јер какав би интерес имали српски монаси да је чувају. Насупрот томе, грчка верзија опстала је у картулару Меникејске обитељи, заједно са другим актима Стефана Душана који сви сведоче о његовој пажњи према угледном манастиру крај Сера.

* * *

У претходном разматрању установили смо да је Калиник у јануару 1348. био игуман Хиландара. Непознато је, међутим, када је дошао на ту дужност и колико дуго ју је вршио. Као што је на почетку рада већ истакнуто, у периоду од 1345. до 1355. године на месту првог човека српске атонске обитељи помиње се чак девет различитих особа, а њихова начелствовања готово ни у једном случају нису прецизно омеђена. Пођимо зато редом.

⁴⁵ *Грчке повеље*, н° IV, 26, ред 21. Велико је питање колико је кефалија Рајко владао језиком Хомера и Софокла и није ли, поред простагме коју је требало проследити епископу, добио и пропратну наредбу на српском. Коначно, и текст саме простагме је „најнезграпнији међу свим познатим грчким текстовима произашлим из канцеларије српских владара“ (Г. Острогорски, *Простјагме српских владара*, 257). Острогорски (*ibid.*) није могао да процени шта ваља приписати грешкама доцнијих копишта, а шта спада у „заслуге“ писца оригинала. На основу преписа из картулара Б (*Codex B*, н° 139, 238–239), узимајући у обзир да је учињен недуго по настанку оригинала, могло би се рећи да преписивачка немарност није била пресудна.

⁴⁶ Изд.: *Аф. акты*, 66–68; В. Korablev, *Аџџес де Цхиландар, деуџиџе џарџиџе. Аџџес славес*, Византијскиј временник, приложение къ XIX тому, С. Петербургъ 1915, н° 34, 478–480 (= *Chil. sl.*); *Сџоменџици за средновековнаџџа и џоноваџџа исџџориџа на Македониџа*, I, уредник В. Мошин, Архив на Македониџа, Скопје 1975, 359–362 (= *Сџом. на Македониџа*).

Хрисовуља краља Душана, издата 1. јануара 1345. у Скопљу, којом Хрусијски пирг добија село Гаидарохор у долини Струме⁴⁶, говори о игуману Арсенију, коме је то последњи помен као хиландарског старешине. Арсеније је добро познати хиландарски монах из прве половине XIV столећа који се још 1316. спомиње као манастирски духовник, тј. башта.⁴⁷ На месту игумана наследио је Гервасија, вероватно током 1335⁴⁸, и на тој дужности остао наредних 10 година. Као бивши игуман поменут је у две исправе из 1348: Душановој хрисовуљи за Карејску келију издатој у Чахри код Скопља⁴⁹ и крајње сумњивој одлуци хиландарског братског сабора о аделфатима за башту Антонија.⁵⁰

Акт из јуна 1345. године, којим Карејски савет продаје напуштену келију Калиграфу манастиру Дохијару, садржи ексклузивни помен хиландарског старешине Симеона.⁵¹ Очигледно је у

⁴⁷ У хрисовуљи краља Милутина за Карејску келију светог Саве (изд.: Љ. Стојановић, *Сїиари срїски хрисовуљи, акїи, биографије, леїиоисци, їиїици, їоменици, заїиси и др.*, Споменик СКА III (1890), 15-17; *Chil. sl.*, n° 17, 418-423; В. Мошин, *Акїи браїскої сабора из Хиландара*, Годишњак СФФ 4 (1939-1940) 180-184). О појму „духовник“ уп. Д. Живојиновић, *Акїи хиландарскої браїскої сабора о давању Келије свейиої Саве Јерусалимскої у Кареји царици Јелени*, ССА 3 (2004) 104, где је дата и шира литература.

⁴⁸ О Гервасијевом старешинству в. М. Живојиновић, *Истїорија Хиландара I. Од оснивања манасїира 1198. до 1335. їодине*, Београд 1998, 167-208; В. Мошин, М. Пурковић, *Хиландарски игумани средњеїа века*, Скопље 1940, 58-65 (= *Хил. игумани*).

⁴⁹ Изд.: *Зак. сїом.*, 472-474; Ђ. Трифуновић, *Две їовелїе цара Душана*, Источник 31-32 (1999) 7-8.

⁵⁰ Изд.: *Chil. sl.*, n° 41, 505-507; В. Мошин, *Акїи браїскої сабора*, 189-193. О разлозима за неповерење према овом акту уп. С. Ђирковић, *Хиландарски игуман Јован (Проблем акаїиа срїске царске канцеларије)*, Осам векова Хиландара. Историја, духовни живот, књижевност, уметност и архитектура, Научни скупови САНУ, књ. ХCV, Одељење историјских наука, књ. 27, Београд 2000, 64-65 (= Ђирковић, *Игуман Јован*).

⁵¹ *Архивес де л'Аїиїос ЦИИИ. Аїїес де Доцхеиариоу*, едитион дипломатилїуе пар Н. Оикономидїс, Парис 1984, нї 24, 181, ред 86. Овог Симеона ваља разликовати од познатог хрусијског старешине из епохе краљева Милутина и Стефана Дечанског. О њему в. М. Живојиновић, *Симеон - сїиарац Хрусијскої їирїа*, Зборник Владимира Мошина, Београд

првој половини године дошло до смене на челу обитељи, а о личности новог игумана се ништа не зна. Евентуална идентификација са црковником Симоном кога срећемо у повељи братског сабора од 16. јуна 1332.⁵² није превише извесна.

Недатовани акт прота Арсенија, који је сачуван искључиво у српскословенском преводу⁵³, говори о игуману Кирилу и проигуману Јевтимију. Кирил је иначе непознат, док Јевтимија, такође као проигумана, налазимо у још два документа: акту о спору између Хиландара и Зографа из новембра 1378.⁵⁴ и одлуци братског сабора српске обитељи о помену ктитора од 13. новембра 1382. године.⁵⁵ Издавач исправе прота Арсенија, Корабљов, сматрао је да она припада XV столећу, а за њим су се повели Мошин и Пурковић у монографији о средњовековним старешинама Хиландара.⁵⁶ Дионисија Папахрисанту, међутим, показала је да Арсенија треба сместити у XIV век и то пре 1355/1356, када сигурно више није међу живима.⁵⁷ Ако би се прихватила и њена примедба да се без икаквих потешкоћа Арсенијево начелствовање над светогорском обитељи

⁵² Д. Живојиновић, *Повеља брајског сабора манасџира Хиландара о аделфајџима за Карејску келију свейоџ Саве Јерусалимског*, ССА 2 (2003) 45, ред 55. За старија издања уп. *ibid.*, 42.

⁵³ Ради се о купопродајном уговору између манастира Ксенофона и Хиландара. Изд.: *Chil. sl.*, n° 75, 553–554; С. Димитријевић, *Документи Хиландарске архиве до XVIII века*, Споменик СКА LV (1922) 20. В. и Д. Синдик, *Српска средњовековна акџа у манасџиру Хиландару*, Хиландарски зборник 10, Београд 1998, n°s 109-110, 99-100 (= Синдик, *Акџа*).

⁵⁴ Л. Петит, *Аџџес де Цхиландар, џремиеџе џарџџе. Аџџес џреџс*, Византијској временник, приложение кџ XVII тому, С. Петербургџ 1911, n° 157, 332, ред. 30-31 (= *Chil. gr.*).

⁵⁵ Љ. Стојановић, *Сџари српски заџиси и најџџиси*, III, Београд 1905, n° 5008, 69; В. Мошин, *Акџџи брајског сабора*, 196, ред 44.

⁵⁶ *Хил. иџумани*, 80, 87-88.

⁵⁷ Д. Папахрисанту, *Аџџонско монаџџџво. Почеџи и орџанизација*, прев. С. Јакшић, Београд 2003, n° 55, 270 и нап. 112.

⁵⁸ *Ibid.*; *Archives de l'Athos XV. Actes de Xénophon*, édition diplomatique par D. Papachryssanthou, Paris 1986, 23 и нап. 5 (= *Xénophon*). Већ у фебруару 1347. прот је Нифон (уп. *eadem*, *Аџџонско монаџџџво*, n° 53, 269).

⁵⁹ Примеђује се „велика гужва“ на челу Хиландара у 1345 - Арсеније на почетку, Симеон средином, Јевтимије крајем године. Да су Соловјев и Мошин били у праву при датовању фрагмента Душанове простагме из Ристићевог рукописа, онда би претходној тројци ваљало прибројити у

може ставити у 1346⁵⁸, то би значило да је Јевтимије био игуман крајем 1345⁵⁹, а Кирил током 1346. године.

Хрисовуља цара Стефана Душана којом потврђује Хиландару село Лужац и прилаже град Палеохор доноси једини спомен игумана Теодула.⁶⁰ Златопечатна повеља датована је само 18. јануаром, док су Мошинова истраживања недвосмислено утврдила да је издата 1347. године.⁶¹ Теодул је био дугогодишњи старешина Карејске келије светог Саве⁶², а као бившег игумана спомињу га две Душанове хрисовуље за исту млчалницу објављене 1348. у Прилепу⁶³, након царевог повратка са Свете Горе. Не знамо када је Теодул преузео челну функцију од Кирила, вероватно крајем 1346, а будући да је у јануару 1348. као игуман забележен Калиник, чини се да је некадашњи карејски старац водио манастир мање од годину дана.

Но, Калиник није једини први човек Хиландара кога срећемо у 1348. Две исправе ту функцију приписују Сави, који ће новембра 1354. постати четврти поглавар Српске цркве под тим именом и други патријарх по реду. Један од тих докумената већ је навођен, а реч је о проблематичном акту братског сабора Хиландара поводом аделфата за башту Андонија.⁶⁴ Аргументи

⁶⁰ Изд.: *Зак. сѿом.*, 432-433; А. Соловјев, *Одабрани сѿоменици*, н° 68, 143-144.

⁶¹ В. Мошин, *Повеља цара Душана о селу Лушцу*, ЈИЧ V (1939) 118; Л. Славева, В. Мошин, *Срѿски ѓрамоѿи од Душаново време*, Прилеп 1988, н° 65, 189-190 (= *Срѿски ѓрамоѿи*).

⁶² В. *Хил. иѓумани*, 67-71; М. Живојиновић, *Исѿорија Хиландара*, 181-182.

⁶³ Велика прилепска хрисовуља (Хил. 149) доживела је више публикација: Д. Авраамовић, *Описаније древносѿий србски у Светой (атонској) Гори с XIII литографираны таблица*, Београд 1847, 44-47; F. Miklosich, *Monumenta serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii, Vienna* 1858, н° CXVII, 136-139 (= MS); Арх. Леонид, *Историческое описаније сербској царској лавры Хиландаря отношенія къ царствамъ сербскому и русскому*, Москва 1868, 56-59; *Зак. сѿом.*, 469-471; *Chil. sl.*, н° 39, 498-501. Мала хрисовуља је, све доскора, сматрана варијантом претходне и тек недавно је објављена у: Д. Живојиновић, *Хрисовуља цара Сѿефана Душана Карејској келији свеѿоѓ Саве Јерусалимскоѓ* (*Хил. 30*), ССА 1 (2002) 71-73. О читавом корпусу Душанових исправа за Испосницу светог Саве уп. *idem*, *Карејске хрисовуље Сѿефана Душана*, ИЧ L (2003) 33-51.

⁶⁴ В. нап. 50.

⁶⁵ Ѓирковић, *Иѓуман Јован*, 64-65; *idem*, *Хрељин ѿклон Хиландару*, ЗРВИ 21 (1982) 109.

Симе Ђирковића уверавају нас да је та исправа фалсификат⁶⁵, из чега произилази да се не може поклонити поверење ни њеним тврдњама о томе ко је 1348. управљао Хиландаром. Други помен игумана Сава из исте године припада општој хрисовуљи Стефана Душана којом се пописују манастирска имања у „Србији и Романији“.⁶⁶ Када је реч о аутентичности ове златопечатне повеље, мишљења истраживача су подељена. Мирјана Живојиновић заступа становиште да би јој требало указати поверење⁶⁷, док је Ђирковић убеђен да се ради о прерађеном акту.⁶⁸ Што се Мошина и Пурковића тиче, они нису сумњали ни у општу хиландарску хрисовуљу, нити у документ о аделфатима за башту Антонија.⁶⁹ Следећи (уједно и последњи) спомен Саве као хиландарског игумана јесте у хрисовуљи цара Душана обнародованој под Рудником 10. августа 1354, којом се српској обитељи дарује село Лесковљани у Пологу.⁷⁰ Ако се општа хиландарска хрисовуља третира као веродостојна, онда нема никакве дилеме, баш као што је нису имали Мошин и Пурковић, да Савино игуманство траје у раздобљу од 1348. до 1354. године.⁷¹ Из тога би се могло закључити да је нашем Калинику „истекао мандат“ већ негде пре средине 1348. Ако би се, пак, обавештењима из опште хиландарске хрисовуље приступило с дозом уздржаности, као што то чини Ђирковић, онда би се једино сигурно казивање о игуману Сави односило на август 1354, те би у таквој ситуацији било много теже да се поуздано закључи када је окончан Калиников боравак на челу манастира. Ипак, у даљем

⁶⁶ Изд.: *MS*, 140-141 (део аренге из повеље н° CXVIII и део диспозиције из повеље н° CXIX); P. J. Šafarik, *Památky dřevniho písmenictví Jihoslovanuv*, Praha 1872², 99–103; *Зак. сѿом.*, 418-423; *Chil. sl.*, н° 38, 493–497; *Сѿом. на Македонија*, III, Скопје 1980, 425-446.

⁶⁷ М. Живојиновић, *Власѿелинсѿиво манасѿиѿра Хиландара ѿрема хрисовуљи цара Душана из 1348. године*, Осам векова Хиландара. Историја, духовни живот, књижевност, уметност и архитектура, Научни скупови САНУ, књ. ХCV, Одељење историјских наука, књ. 27, Београд 2000, 49. Мисли и да је исправа издата на Светој Гори (*ibid.*, 35).

⁶⁸ Ђирковић, *Иѿуман Јован*, 65-67.

⁶⁹ *Хил. иѿумани*, 72; В. Мошин, *Акѿии браѿискоѿ сабора*, 176.

⁷⁰ Изд.: *Аф. акты*, 70-71; *Зак. сѿом.*, 426-428; *Chil. sl.*, н° 45, 514–515; *Сѿом. на Македонија*, III, 447-453; С. Бојанин, *Повеља цара Сѿефана Душана о даровању села Лесковљане манасѿиѿру Хиландару*, *ССА* 4 (2005) 119-134.

⁷¹ *Хил. иѿумани*, 72-74.

излагању показаћемо да је Калиник већ следећу, 1349, годину дочекао далеко од Атона.

Царска простагма од 15. новембра неутврђене године приповеда о невољама хиландарског игумана Јована⁷² са суседима, који нису поштовали међе манастирског имања у Кунаранима повише Секирника у Струмичком пољу.⁷³ Александар Соловјев је показао да простагма припада Душану и сматрао је да потиче из времена између 1349. и 1353. године.⁷⁴ Мошин је изнео примедбу да је предложени хронолошки оквир у колизији са подацима о почетку Савине игуманске каријере и да је простагма могла да буде објављена само пошто је Сава постао патријарх.⁷⁵ Будући да се у мају 1355. као игуман помиње Доротеј⁷⁶, резоновао је даље Мошин, Јован је на месту првог човека српске светогорске обитељи провео око шест месеци у периоду октобар/новембар 1354. - март/април 1355.⁷⁷ Ђирковић је овакво решење окарактерисао као „једва вероватно“, јер ако се оно прихвати онда Јованово старешинство бива неприродно кратко.⁷⁸ У тражењу солуције он се најпре потрудио да установи када се најраније јављају поуздане информације о игуману Доротеју. Занемаре ли се мајске повеље са Сабора у

⁷² Његова личност остала је обавијена велом незнања. Мошин је (*Хил. иџумани*, 77) претпоставио да би се евентуално могао идентификовати са старцем Јованом из исправе братског сабора од 16. јуна 1332 (Д. Живојиновић, *Повеља брајског сабора манасџира Хиландара о аделфајџима за Карејску келију*, 45, ред 54), али је то далеко од извесног (уп. *ibid.*, 50).

⁷³ Изд.: *Зак. сџом.*, 436-437; *Chil. sl.*, н° 52, 525; С. Ђирковић, *Хрељин џоклон*, 116-117.

⁷⁴ А. Соловјев, *Повеље цара Уроша у хиландарском архиву*, Богословље II (1927) 282-283.

⁷⁵ *Хил. иџумани*, 76.

⁷⁶ Реч је о две хрисовуље од 2. и 17. маја којима недостаје година, а пошто се у њима помиње Сабор у Крупиштима, закључено је да су из 1355. Изд.: *Аф. акты*, 73-76; *Зак. сџом.*, 429-432; *Chil. sl.*, н° 46, 516-518; А. Соловјев, *Два џрилоџа џроучавању Душанове државе. I Повеље цара Душана о мейџохији Св. Пејџра Коришког*, Гласник СНД II (1927) 26-29; С. Мишић, *Повеље цара Сџефана Душана манасџиру Свейџоџ Пејџра Коришког из 1355. џодине*, ИГ 1-2 (1993) 125-132.

⁷⁷ *Хил. иџумани*, 77.

⁷⁸ С. Ђирковић, *Хрељин џоклон*, 110, нап. 21; *idem*, *Иџуман Јован*, 67.

⁷⁹ О различитим мишљењима уп. А. Соловјев, *Два џрилоџа*, 31-36; *Срџски џрамоџи*, н° 30, 84 и н° 70, 200; С. Мишић, *Повеље цара Сџефана Душана*, 121-124; Синдик, *Акџа*, н° 40, 47 и н° 42, 48-49.

Крупштима, чија традиција није непрекорна⁷⁹, хиландарског старешину Доротеја срећемо већ у, ван сваке сумње оригиналној, Душановој хрисовуљи из јуна 1355. године.⁸⁰ Имајући то у виду Ђирковић закључује „да је секвенца Сава - Доротеј добро зајемчена“, а пошто „нема сумње у Доротеја на крају Душанове и почетку Урошеве владе, Јована треба ставити између Теодула (1347) и Саве (до 1354)“.⁸¹ Питање времена њихове смене аутор оставља отвореним и на крају истиче: „познавање хронологије игумана Јована једва да је унапређено“, будући да се уместо кратког мандата после Саве дошло до, поново кратког, „игумановања пре Саве на почетку Душановог царавања“.⁸² Разматрање о игуману Јовану завршили бисмо изношењем става Мирјане Живојиновић која, као што смо видели, не доводи у сумњу општу хиландарску повељу и сматра да је Сава начелствовао српском обитељи 1348. године. Занимљиво је, међутим, то што прихвата Соловјевово датовање простагме о Кунаранима и предлаже „да је Саву негде између 1349. и 1353. сменио на игуманском положају Јован, у ком случају је Сава поново постао игуман пре 14. августа 1354. године“.⁸³

Примећује се да редослед хиландарских старешина од Арсенија закључно са Калиником не изазива велике тешкоће (под условом да за тренутак оставимо по страни чињеницу да се за три године на игуманском положају измењало шест особа). После Арсенијевог десетогодишњег вођства које се окончало почетком 1345, смењују се један за другим: Симеон, Јевтимије, Кирил, Теодул и Калиник (поменут у јануару 1348). Проблеме почиње да ствара Јованово игуманство које хронолошки може да се омеђи на три различита начина. По Мошиновој и Пурковићевој варијанти Јован је наследио Саву, који врши власт у периоду од 1348 до 1354, и водио Хиландар од јесени 1354. до пролећа 1355. Друга хипотеза (модифико-

⁸⁰ Ради се о исправи која дефинише спорне међе хиландарског села Карбинци у околини Штипа. Изд.: *Аф. акты*, 71-72; *Зак. сџом.*, 428-429; *Chil. sl.*, n° 47, 519–520; А. Соловјев, *Бъци у Душановој ѿовељи њ. 1355.*, Прилози КЛИФ VI (1926) 190.

⁸¹ Ђирковић, *Игуман Јован*, 64, 67. Време настанка овог рада поклопило се са издавањем картулара Б, тако да аутору није била позната Душанова простагма из јануара 1348. која би му омогућила да Јована смести између Калиника (1348) и Саве (до 1354).

⁸² Ђирковић, *Игуман Јован*, 67.

⁸³ В. Мошин, М. Пурковић, *Хиландарски игумани средњега века*. Ново издање приредила и допунила М. Живојиновић, Београд 1999, 108.

вана Ђирковићева) ставља Јована после Калиника, а пре Саве (посведочен 14. августа 1354). Напоследку, комбинација Мирјане Живојиновић смешта Јована између два Савина мандата (почетак првог забележен 1348, крај другог 1354), у неодређени временски период из година од 1349. до 1353. Низ хиландарских игумана из епохе која у грубим цртама одговара Душановом царском раздобљу, завршава Доротеј преузимањем дужности крајем пролећа 1355.

Још су Мошин и Пурковић уочили појаву, коју нису могли да објасне, да се од половине XIV столећа убрзано смењују игумани српске обитељи на Светој Гори - по њиховом рачуну најмање 13 лица за 46 година.⁸⁴ Велики део тих промена није наступао услед смрти манастирског старешине, мада је та функција доживотна. Такву појаву, „у средини веома конзервативној и приврженој старим обичајима“, Ђирковић је оценио као неприродну и запитао се колико знамо „о ваљаности наших обавештења, о аутентичности и традицији повеља које садрже помене појединих игумана“.⁸⁵ У нашем случају, иако смо се служили исправама којима се може поклонити поверење, поново се сусрећемо с тим да у кратком временском периоду имамо велики број игумана, а да ни за једног не знамо да је умро на дужности. Но, оваква кадровска вртешка није својствена само Хиландару. Како примећује Дионисија Папахрисанту, током периода српске доминације над Светом Гором (1345-1371) годишње смене игумана уобичајене су у многим атонским манастирима.⁸⁶

* * *

У досадашњем излагању нисмо успели да прецизније утврдимо временске оквире у којима је Калиник вршио игуманску дужност. С једне стране га омеђује помен игумана Теодула у јануару 1347, док је други граничник теже одредити. Под условом да се поклони поверење казивању опште хиландарске повеље о попису манастирских имања, онда би се већ 1348. јавио игуман Сава, што би значило да је Калиник одступио са своје функције недуго пошто је добио царску простагму у јануару исте године. Ако би, пак, зане-

⁸⁴ *Хил. игумани*, 75.

⁸⁵ Ђирковић, *Игуман Јован*, 61.

⁸⁶ *Xénophon*, 22.

марили казивање наведене хрисовуље, онда би граница између краја његовог и почетка Јовановог (или Савиног) игумановања остала отворена.⁸⁷ У сваком случају, извесно је да се Калиник није много задржао на месту игумана, око годину дана или можда нешто дуже.

О његовој личности не зна се готово ништа. Спискови хиландарског братства у исправама с краја Милутинове и почетка Душанове владавине не говоре ни о каквом Калинику.⁸⁸ То су приметили и Мошин и Пурковић, па су закључили да је то зато што он није пребивао на Светој Гори, већ на неком од манастирских метоха.⁸⁹ Један од значајнијих поседа био је и манастир Светог Николе у Каменикији код Сера.⁹⁰ Њега је хиландарски јеромонах Калиник добио на поклон од цара Андроника II, као награду за успешне дипломатске мисије које је обављао између дворова у Византији и Србији.⁹¹ Када је Калиник умро (1327), Свети Никола је постао део хиландарског поседа.⁹² Претпоставка је Мошина и Пурковића да је наш Калиник, пре него што је постао игуман, управљао метохом у Каменикији, што би објаснило његове везе с Меникејским манастиром.⁹³ Подсећамо да је њима био познат само фрагмент простагме из кога се закључивало да хиландарски старешина интервенише код Стефана Душана у корист грчких

⁸⁷ Због општег стања у српском манастиру половином XIV века, када се ниједан старешина не задржава превише на његовом челу, сматрамо да би, чак и ако сумњамо у веродостојност опште хиландарске хрисовуље, требало равноправно третирати могућности да је Јован био игуман пре Саве и да је вршио дужност првог човека обитељи између Саве и Доротеја.

⁸⁸ Реч је о хрисовуљи краља Милутина за Карејску келију из 1317/1318. (в. нап. 47), одлуци хиландарског братског сабора о аделфатима за пирг у Хрусији из 1318-1321. (изд.: Арх. Леонид, *Историјско-описаније*, 48; *Зак. сѿом.*, 484-485; В. Мошин, *Акѿи браѿског сабора*, 185-187) и повељи игумана Гервасија од 16. јуна 1332. године (в. нап. 52).

⁸⁹ *Хил. иѿумани*, 66.

⁹⁰ О овом метоху уп. М. Живојиновић, *Историја Хиландара*, 218.

⁹¹ *Ibid.*, 176; *Хил. иѿумани*, 66. Даровницу из септембра 1321. в. у: *Chil. gr.*, n° 74, 165-166.

⁹² М. Живојиновић, *Историја Хиландара*, 178; *Хил. иѿумани*, 66. Хрисовуљу Андроника II из септембра 1327, којом се санкционише власт српске обитељи над манастиром у Каменикији в. у: *Chil. gr.*, n° 113, 237-238. О делатности јеромонаха Калиника уп. V. Mošin, *Hilandarac Kalinik, srpski diplomata XIV veka*, *Istorisko-pravni zbornik 1* (Sarajevo 1949) 117-132.

⁹³ *Хил. иѿумани*, 66.

монаха. Интегрална верзија из кодекса Б развејава сваку илузију о „добрим односима“ Калиника са братственицима Претечине обитељи, али тиме се не руши Мошинова и Пурковићева хипотеза о „посебним односима“, јер они не морају неизоставно да имају позитивно одређење.

Монашко име Калиник много је ређе него што би се у први мах могло помислити. Током XIV stoleћа свега је неколико светогорских калуђера забележено под тим именом: монах Филотеја (1313/1314)⁹⁴, еклезијарх Ватопеда (1316)⁹⁵, монах Ксиропотама (1331)⁹⁶, игуман Зографа (1378)⁹⁷, велики економ Есфигмена (1378)⁹⁸,

⁹⁴ *Архивес де л'Аѿхос ИИ^А. Аѿѿес де Куѿлдумус*, ноувелле едитион реманиее ет аугментее пар П. Лемерле, Парис 1988, н^о 9, 57, ред 48.

⁹⁵ *Архивес де л'Аѿхос ЦЦИ. Аѿѿес де Ваѿѿоѿегу И*, едитион дипломатиље пар Ј. Бомпаире, Ј. Лефорт, В. Кравари, Цх. Гирос, Парис 2001, н^о 47, 277, ред 6; *Есѿхиѿменоу*, н^о 13, 97, ред 6.

⁹⁶ *Архивес де л'Аѿхос ИИИ. Аѿѿес де Цеѿоѿѿамоу*, едитион дипломатиље пар Ј. Бомпаире, Парис 1964, н^о 24, 182, ред 26.

⁹⁷ *Chil. gr.*, н^о 157, 333, ред 62-63.

⁹⁸ *Ibid.*, ред 59-60; *Esphigménou*, 31.

⁹⁹ *Iviron IV*, 4, 39; *Архивес де л'Аѿхос ЦВИИ. Аѿѿес ду Панѿѿоѿраѿѿор*, едитион дипломатиље пар В. Кравари, Парис 1991, н^о 10, 102, ред 50.

¹⁰⁰ Нема га у списковима братственика из 1317/1318. и 1318-1321, несумњиво зато што се тада није налазио у манастиру. Више пута се спомиње у хрисовуљама Андроника II и другим грчким актима (*Chil. gr.*, н^оs 35, 74-75, 82-85, 88, 90, 92-94, 98-99, 113). Погрешно је Мошиново мишљење (*Hilandaras Kalinik*, 117) да први податак о њему потиче из 1310. Наиме, у акту од 26. маја, индикта VIII, којим Макарије, игуман Ксиропотама, продаје Хиландару њиву која је претходно била предмет њиховог спора, наилази се на извесног монаха Калиника (уп. V. Mošin, A. Sovre, *Supplementa ad Acta Graeca Chilandarii*, Ljubljana 1948, н^о II, 16, ред. 3-4). На основу помена хиландарског игумана Данила закључено је да се документ мора датовати 1310. Касније је, ипак, утврђено да је Данилово име накнадно дописано и да дотични акт потиче из 1295. године (до тога се дошло на основу хронологије ксиропотамских старешина). Ново и поузданије читање исправе показало је, такође, да је поменути Калиник монах Ксиропотама, а не Хиландара (о свему в. *Архивес де л'Аѿхос ЦЦ. Аѿѿес де Цхиландар И. Дес ориѿшес à 1319*, едитион дипломатиље пар М. Živojinović, В. Кравари, Цх. Гирос, Парис 1998, н^о 15, 158-162). Зато што се о њему говори у веома сумњивом акту (документ, о коме је већ било речи, о аделфатима за башту Андонија), еклезијарха Калиника (В. Мошин, *Акѿи браѿѿскоѿ сабора*, 190,

игуман Ивирина (1384)⁹⁹. У српском манастиру, поред нашег игумана, наилазимо само још на чувеног јеромонаха и дипломату.¹⁰⁰ Питамо се зашто је будући старешина Хиландара приликом избора новог имена одлучио да то буде баш Калиник? Који су му били узорци? Прегледајући *Житија свейих* откривамо да постоје два кандидата: „свети мученик Калиник“, чије се страдање обележава 29. јула¹⁰¹ и „свети свештеномученик Калиник, патријарх Цариградски“, чији помен пада 23. августа.¹⁰² Но, Калиник је, као што смо видели, заиста ретко име, а ови светачки узорци, тако нам се бар чини, можда недовољно атрактивни да би се баш оно изабрало. Стога мислимо да није невероватно да је будући игуман Хиландара одабрао монашко име угледајући се на просвећеног јеромонаха и способног дипломату, човека коме су Андроник II и краљ Милутин поверавали деликатне мисије и који је, сасвим је могуће, био духовник краљице Симониде.¹⁰³

Хиландар је метох Светог Николе стекао захваљујући јеромонаху Калинику. Ако је потоњи игуман боравио у Каменикији, што не би било у нескладу са нашом претпоставком о везама са јеромонахом-имењаком, онда је свакако био у прилици да се чешће сусреће са људима из манастира на Меникејској гори, а сва његова искуства из те учестане комуникације нису увек морала да буду позитивна, што га је, можда, мотивисало да чека погодну прилику како би се „одужио“ грчким монасима. Успостављање Душанове власти над читавом Македонијом и Калиников долазак на чело Хиландара могли су деловати обећавајуће у том смислу. Цар Стефан је, међутим, својом простагмом показао да су му права грчких

¹⁰¹ Пореклом из Киликије, средином III века најпре мучен у Анкири, а потом у Гангри жив спаљен (Ј. Поповић, *Житија свейих. За месец јули*, Београд 1975, 705-708; Владика Николај, *Охридски пролоџ*, Шабац 2001, 537).

¹⁰² Постао црквени поглавар 693, пострадао око 705. зато што није хтео да благослови рушење једне цркве у Цариграду (Ј. Поповић, *Житија свейих. За месец август*, Београд 1976, 403).

¹⁰³ Калиникову опоруку на грчком језику в. у: *Chil. gr.*, n° 94, 200–202. О томе в. и у: V. Mošin, *Hilandaras Kalinik*, 129–130. О Калиниковим односима са Симонидом уп. *ibid.*, 127-128; *Хил. игумани*, 47.

¹⁰⁴ Могуће је да је Душан исправно поступио баш зато што се није радило о крупним питањима. Ако оштећена страна ужива велики углед, добро је бити принципијелан у неважним стварима, јер се тиме на безболан начин прибавља њено поштовање.

столећа.¹¹⁰ Поред тога, Калиниково појављивање у Велбужду током 1349, надовезује се на одсуство података о њему у Хиландару.

То што је бивши игуман дошао на епископску катедру сведочи о поверењу које је цар имао у њега, а указује и на његово властеоско порекло и, вероватно, личне способности. Душан је, попут свих Немањића, водио рачуна о функционисању Цркве у својој држави и били су му потребни квалитетни епархијски администратори. Током дугачког боравка на Светој Гори имао је прилику да се из прве руке упозна са Калиниковим методама управљања. Без обзира на простагму из јануара 1348, којом цар обуздава претерано енергичног игумана, Калиников робустни стил оставио је, по свему судећи, повољан утисак на цара Стефана који је сматрао да ће му овај корисније послужити на неком другом месту. Отуда се и некадашњи први човек српског атонског општежића, недуго пошто Душан напушта светогорски карантин, обрео на важном положају у Велбужду. Да је Калиник уживао поверење моћног владара доказује чињеница да се успешно заузео за цркву дијака Драгоја, о чему сазнајемо из споменуте повеље од 21. маја 1349.

Баш као што не знамо тачне датуме Калиниковог доласка на чело Хиландара, одступања са игуманске дужности и преузимања бањске епархије, није познато ни када је и на који начин окончао епископску каријеру. Наредна информација о архијереју Велбужда долази тек из 6884. године (1. IX 1375 - 31. VIII 1376), када се спомиње бањски епископ Григорије.¹¹¹

Узме ли се у обзир да је Калиник забележен као игуман у јануару 1348, разумно је претпоставити да је могао да буде рођен најкасније почетком XIV столећа. Ако се следи тај ток славља из манастира Свете Тројице, поред Калиника Рашког, спомиње и

истоимени будимљански епископ (в. Љ. Стојановић, „Требник“, 25), за кога се наглашава да је други по реду архијереј у својој епархији (в. *ibid.*, 27, 29; М. Јанковић, *Епископије*, 151). На основу тог податка и чињенице да је следећи епископ, Теофил, потврђен 1252, дошло се до закључка о времену када је Калиник био будимљански јерарх (уп. В. Мошин, *Сербская редакция*, 304, n° 53).

¹¹¹ Константин Дејановић поверава двојици епископа, Данилу Подочком и Григорију Бањском, да пресуде спор између Хиландара и Светог Пантелејмона о границама њихових имања у околини Струмице. Изд.: *Chil. sl.*, n° 59, 533; А. Соловјев, *Одабрани сѿоменици*, n° 84, 169–171. Овај акт сачуван је у Хиландарском архиву у два примерка, Синдик (*Акѿа*, n°s 98–99, 92–93) и Соловјев

размишљања, онда не би било необично да је у епископској столици дочекао и почетак осме декаде XIV века, под условом да га није уграбила превремена смрт (као што је снашло првог српског цара) или да га промењене политичке околности епохе обласних господара нису натерале да се повуче са положаја.

Dragić M. ŽIVOJINOVIĆ

KALLINIKOS, HIGOUMÈNE DU MONASTÈRE DE CHILANDAR

Résumé

Ла сеуле ментион де л'хигоумэне де Цхиландар Каллиникос провиент д'ун простагма грецъуе де Стефан Душан поур ле монастэре де Саинт-Жеан-Продроме сур ле монт Мénéцее прэс де Серрэс. Це доцумент а лонгтемпс етэ цонну униљуемент данс ла форме фрагментаире алорс љуе са дате де дэливанце етаит фицее ен 1345. Л'эдитион рэценте д'ун цартулаире ду ЦИВе сиэцле ду монастэре де Меноикеон, јусљу'алорс цонсидэре цомме дэфинитивемент перду, пермет д'еларгир нотре цоннаиссанце ду простагма де Душан. Цет ацте с'й рэвэле авоир етэ ун доцумент аппартенант я л'эпољуе импэриале, авец поур дататион јанвиер, премиэре индицтион - ц.-я.-д. јанвиер 1348. Ил а етэ дэливрэ лорс ду сэжоур де ла фамилле импэриале сербе я л'Атхос ен 1347/1348 ет порте инјонцтион де л'емпереур я л'хигоумэне Каллиникос де цессер д'импортунер лес моинес ду Продроме я пропос де леурс барљуес љу'илс поссэдент ау бассин прэс де леур мэтољуе д'Еспхагмэноу. Лес ноувеллес информатионс аппортéес сур л'хигоумэнат де Каллиникос я Цхиландар цларифиент аусси ла љуестион де ла цхронологие дес хигоумэнес ду цоувент сербе атхоните верс ла моитиé ду ЦИВе сиэцле, пэриоде ассез пертурбéе лорсљуе, ентре 1345-1355, ле монастэре не цоннаёт пас моинс де неуф супэриеурс диффэренс. Биен љуе ле соувераин сербе аит рэпримандé Каллиникос ен раисон де сон аттитуде енверс дес грец-